

När Svensson når fram till slutet av sin resa genom dessa platser är det de självmedvetna reflektionerna som är både mest underhållande och mest givande att läsa. Hur han slits mellan den källkritik han skolats i och lockelsen att spekulera i vad som kan ha hänt, precis som de lokalbor han möter. Hur han själv blivit delaktig i den minneskultur som finns kring platserna, bara genom arbetet han gjort med boken. Bland sådana tankeväckande observationer känns referenser till Jörn Rüsens iakttagelse om att "historien ger oss en riktning för framtiden", eller Klas-Göran Karlssons, att historiska jubileer oftast uppmärksammas på jämna år, ganska onödiga.

Örebro universitet

PETER K. ANDERSSON

Peter K. Andersson, *Drontmannen* (Malmö: ellerströms förlag 2021). 138 s.

Böcker om flygets pionjärer centreras lätt till dem som lämnade störst avtryck – de som stod bakom de största och bullrigaste succéerna och fiaskona. Historikern Peter K. Andersson går en annan väg, när han snarast söker upp dem som inte gjorde så mycket väsen av sig alls. Hans jakt på en hemmasnickrande flygplanskonstruktör i det tidiga 1900-talet bildar utgångspunkt för den snillrika *Drontmannen*.

Boken borde nästan inte gå att skriva. Uppgifterna om bokens huvudperson är tunna. En uppteckning, några kvarlämnade modeller. Andersson arbetar explorativt. Han sätter in tidningsannonser i jakt på informationer. Han besöker hembygdsföreningar, mikrofilmsarkiv, källarmagasin, Ausås museum. Långt inne i en magasinsbyggnad finns en av konstruktörens flygplansvingar bevarad. En annan ving har blivit hönshustak. Anderssons ansträngningar ger begränsad fångst, svår att bygga bok av. Det blir därför heller ingen traditionell fotnotstyngd bok. I stället får vi i *Drontmannen* en mångbottnad och tankeväckande essä där arbetets uppförsbackar görs till en väl integrerad poäng.

Flygplanskonstruktören i centrum för historien heter Johan Carlsson. Han föddes 1874, var självlärd urmakare och verksam i den lilla skånska byn Ausås decennierna runt sekelskiftet 1900. Han ska ha varit en envis och originell människa som bara trodde på sina egna idéer, inga andras. Ett besök vid en flyguppvisning på Ljungbyhed omkring år 1910 förefaller ha blivit en startpunkt för en dröm hos Johan Carlsson om att själv få möjlighet att flyga. Det började skissas och skruvas på egna prototyper. Upp i luften kom han – likt den ej flygkunniga drontfågeln – dock aldrig. Han fick bland annat aldrig tag i någon motor.

Drontmannen är långtifrån bara en bok om Johan Carlsson och dennes klurande på flygplansdetaljer. Peter K. Andersson utnyttjar essäformatet till att ledigt hoppa mellan lagren i en fyllig lök. För det första verkade Carlsson i ett större skånskt flygpionjärsammanhang. Till exempel tillverkades det första framgångsrika svensksbyggda flygplanet i Landskrona, bara några mil bort. För det andra var tiden runt sekelskiftet 1900 mer allmänt en flygarnas pionjärtid, vilket ger Andersson anledning att återkomma till såväl bröderna Wright, Salomon August Andrée som andra. Vurmen för flygande var i sin tur en del av ett tredje, än bredare, kultur- och teknikhistoriskt lager av framtidsanda, optimism, ingenjörskap.

Andersson smakar på olika begrepp för att hitta ord för vad Johan Carlsson ägnade sig åt. Något finns att hämta i begreppet maskulinitet. Något ytterligare i äventyrlusta och machokultur. I en annan passage prövas ett resonemang kring huruvida det alls är möjligt för oss i dag att förstå oss på hur man såg på flyget inledningsvis. Kanske gör dagens oändliga flygplatsköer, själsdöda förflyttningar och sorgliga flygplansmat att vi inte längre riktigt kan förstå den entusiasm och glädje som flygets pionjärer kände? Andersson målar upp medryckande scener och tankarna tillåts fara iväg åt olika håll, men hela tiden välvägt långt. Eller nästan. Resonemangen om polarforskaren Douglas Mawson och Jules Vernes romanfigur Robur rör sig möjligen mot periferins gräns.

Anderssons tankeprovande upplägg gör Johan Carlsson till en projektiönsyta för tendenser i den tid flygplanskonstruktören verkade. Det tunna källmaterialet om bokens huvudperson väcker dock författarens farhågor om att det kanske blir bara just projektioner av författarens egna tankar. Det är lätt att läsa in och lägga till saker i ett tunt material. Kanske var det där skånska flygplansförsöket mest en fotnot inte bara i flyghistorien, utan till och med för bokens huvudperson själv? En historiker som inte kan föra sina utsagor tillbaka till en källa måste göra halt och säga "detta vet vi inget säkert om". Och det blir som sagt ingen bok med fotnoter om Carlsson, utan just en essä.

Bokens riktiga lyft ligger i att Andersson återkommande gör kopplingar mellan sig själv och flygplanskonstruktören. För ja, vad håller man egentligen på med som historiker, varför håller man på? Är det inte just galna flygplansbyggnationer vi alla i skrået i någon mening ägnar oss åt? Närs det inte även i historikersvängen hopp om att få tillhöra de lyckade pionjärerna, de djarva virtuoserna? Men misstänker vi inte samtidigt att vi kanske snarare tillhör gruppen av mer dubiösa *outsiders*, bygdeoriginal? Avståndet mellan ytterligheterna är inte alltid så långt, men samtidigt enormt.

Genom valet att skriva om den egensinnige Johan Carlsson, i stället för ännu en bok om de flygarnamn som vanligen traderas, får Peter K. An-

dersson en möjlighet att ge historikerskrået en uppsträckning. Historiker som gång på gång söker sig till de storslagna exemplen får sig en smäll på fingrarna. Författaren undrar varifrån det enorma intresset kommer för de kyliga ingenjörerna som konstruerade flygplan. Han artikulerar vikten av att ibland rikta sig bort från det väntade och rationella och i stället ta sig an de som djärvt hoppade från ett kyrktorn iklädda hemmasydda fjäderdräkter och som väl mest hoppades på det bästa.

Drontmannen blir genom sitt upplägg en liten stridsskrift för att historiker borde släppa den trygga sargen. Även våra egna projekt bör i vart fall riskera att överstiga vår egen förmåga.

Högskolan i Jönköping

CARL-JOHAN SVENSSON

Lena Sommestad, *Agrarian women, the gender of dairy work, and the two-breadwinner model in the Swedish welfare state* (Routledge focus: New York & London 2019). 148 s.

Mitt första möte med Lena Sommestads forskning var ett sönderläst biblioteksexemplar av hennes avhandling *Från mejerska till mejerist* (1992), och som ny student i ekonomisk historia med feministiska teorier sprakande i huvudet var jag hänförd. Här fanns någon som inte bara beskrev kvinnors och mäns arbete, utan analyserade förändringar i genusarbetsdelningen som förklaring både till ett yrkes omvandling och till normativa förändringar rörande kvinnors lönearbete. I föreliggande bok finner jag de empiriskt detaljerade studierna, baserade på avhandlingen, som visar hur det gick till när kön blev en viktigare indikator för kompetens inom mejeribranschen än både utbildning och erfarenhet, alltså övertygande. Tyvärr tyngs boken som helhet ned av en analys som greppar över alltför mycket, där mejeriverksamheten och kvinnornas plats i den får förklara såväl demografiska förändringar, kvinnors arbetsmarknadsdeltagande som den svenska välfärdsstatens utformning – men mer om det strax.

Agrarian women, the gender of dairy work, and the two-breadwinner model in the Swedish welfare state presenteras som en syntes av Sommestads tidigare arbeten i förordet (Acknowledgments, s. x), men framstår i introduktionen och baksidestexten som en fristående analys (Introduction, s. 1–5). Men boken innehåller ingen ny forskning eller nya tolkningar jämfört med författarens tidigare arbeten. Sommestad och Grey Osterud, översättare och redaktör, har inte använt detta utgivningstillfälle till att diskutera analysen i ljuset av nyare forskning. Endast ett fåtal titlar bland referenserna